

HORIZONT 2020/16

Migrációkutató Intézet

Tóth Klaudia: [A klímaváltozás és a migráció összefüggései a Száhel-övezetben](#)

2020.07.25.

Tóth Klaudia: A klímaváltozás és a migráció összefüggései a Száhel-övezetben

1. BEVEZETÉS

Szinte már közhellyé vált, hogy Afrika tehet legkevésbé arról, hogy a globális felmelegedés folyamata egyre intenzívebbé válik, ám ezen a kontinensen érezhetőek leginkább a következmények, hatások. A földrészen azonban nemcsak az éghajlati, környezeti problémák jelentik a nehézséget, hanem a társadalom és a politika szintjén is komoly kihívások alakultak ki, amelyek egyre jobban ráerősítenek az amúgy is meglévő konfliktusokra. Ebből adódóan ez a komplex függőségi rendszer sok afrikai állam számára egy átok, mivel – tovább erősítve a meglévő kríziseket – a környezeti változások nagyon könnyen marginális helyzetbe lökhetnek bizonyos országrészeket, régiókat.

A népességrobbanás, a különböző biztonságpolitikai kihívások és a több régióra is jellemző szegénység, illetve mélyszegénység mind-mind olyan tényezők, amelyek hátráltatják a helyi, illetve a regionális fejlődést. Sajnos a mai napig nagyon sok olyan terület fedezhetünk fel a földrészen, ahol háborúk dúlnak, a környezeti változások és emberi beavatkozások miatt zöld vegetációk pusztulnak el, illetve a Szahara rohamos mértékben olvasztja magába a legelőket és szántóföldeket. A megváltozott éghajlati trendek, a csapadék hiánya, a talajpusztulás mind olyan folyamatok, amelyek elsősorban közvetve, de közvetlenül is kifejtik hatásukat a gazdasági szektorra. Sokszor azonban az adott országok vezetői, kormányai sem tudnak megfelelően reagálni a felmerülő problémákra, emiatt egyre több régió veszíti el versenyképességét.

2. AFRIKA LEGTÖRÉKENYEBB VÁLSÁGZÓNÁJA

Az afrikai földrész kapcsán több olyan területről is beszélhetünk, amely kritikus helyzetbe került a fent említett problémák együttes jelenléte miatt. Ezek egyike a Száhel, ahol egyre aggasz-

ABSZTRAKT

Afrikában a klímaváltozás következményei egyre markánsabb jelekkel figyelmeztetik a kontinens lakóit arra, hogy a megfelelő adaptációs technikák hiányában radikális gazdasági és társadalmi átalakulás várható. A földrész legtörékenyebb válságzónájában, a Száhel-övezetben pedig még intenzívebben mutatkoznak ezek az akut tünetek, s a feltételek rosszabbra fordulása esetén korábban még nem tapasztalt migrációs dinamikák bontakozhatnak ki. Az elemzés a klimatikus változások és a migrációs trendek között keresi a kapcsolatot, valamint arra világít rá, hogy a Száhel-övezet miért kulcsfontosságú térség Európa szempontjából.

több jelek utalnak arra, hogy ezek a folyamatok még inkább intenzívebbé válnak, s olyan strukturális átrendeződéshez fognak vezetni, amely szorosan összefügg majd a migrációs trendek alakulásával. A vizsgált régió földrajzi értelemben 11 országon vonul keresztül az Atlanti-óceántól a Vörös-tengerig nyújtózva: ezek Szenegál, Gambia, Mali, Burkina Faso, Niger, Nigéria, Csád, Szudán, Etiópia, Eritrea és Dzsibuti. Környezeti értelemben a terület egyfajta pufferzónaként funkcionál a terméketlen sivatagos területek és a termékeny, zöld vegetációs régiók között. A Száhel-övezet körülbelül 3 millió km²-t fed le. Egységes gazdasági, társadalmi, éghajlati jellemzőkről nem lehet beszélni az említett államok kapcsán, sőt előfordul, hogy egyes ország-részek között is hatalmas eltérések észlelhetők.

1. ábra A Száhel-övezet országai piros színnel jelölve¹

Társadalmi és kulturális értelemben a Száhel egy választóvonal az észak-afrikai és a szubszaharai területek között. Egyfajta interakciós felületként is szolgál az északi arab, többségében iszlám vallású és nomád állattartó életvitelt folytató társadalmi csoportok, valamint a tradicionális hagyományokat követő, déli fekete népek között.

3. URALKODÓ KÖRNYEZETI VISZONYOK

A Száhel félszáraz sztyeppéin található természetes legelők, amelyeket alacsony füves, illetve magasabb lágyszárú növénytakaró borít. Az állatok számára takarmányként jelennek meg a tuskés bokrok és cserjék, illetve az akácok, továbbá a majomkenyérfa-csoportok is. A talaj túlnyomó többsége szavanna típusú, hiányos növényzettel rendelkező földfelszín. A termőföld sérülékenységet jelzi, hogy a környezeti és humán behatások miatt az elsivatagosodás folyamata is veszélyezteti a régiót.

¹ TRT WORLD 2017.

A vizsgált terület éghajlata változatos, több tényező is befolyásolja a csapadékmennyiség és az átlaghőmérséklet alakulását. A monszun, az Indiai- és az Atlanti-óceán felől érkező csapadékmennyiség, az egyes áramlatok mind hatással vannak a térség klímájára. A régió jellemzően trópusi, forró sztyeppés klímával rendelkezik. Gyakoriak a kánikulák, a tipikusan meleg, napos és száraz hónapok. A havi átlagos maximumhőmérséklet 33-36 °C között alakul, míg a havi minimumhőmérséklet 18-21 °C közöttire tehető. A hosszú, intenzív, száraz időszak az október és május közötti periódusra esik. A hegyek, fennsíkok, parti sávok esetében azonban hűvösebb napi átlagokkal találkozhatunk (például Csád, Niger vagy épp Mali területein, illetve Mauritánia partvonalán). A Szahara déli tőszomszédságában leginkább a forró, félszáraz klíma dominál, majd még délebbre érve találkozhatunk a trópusi szavannai, a monszuni, illetve az egyenlítői éghajlattípussal is.

A Száhel területén évente csekély mennyiségű csapadék hullik. Az évben jellemzően hosszú, száraz hónapok követik egymást, s csak 3-4 hónapnyi esős időszakkal számolhatnak az ott lakók. Nehézséget okoz továbbá az is, hogy a kitartó, szinte folytonos hőség miatt a környezet állandó terhelés alatt áll. Az éves csapadékmennyiség sem elosztva hullik a talajra, hanem jellemzően 1-2 hónapon belül lehullik a csapadék túlnyomó többsége.² A csapadékmennyiséget illetően fontos megemlíteni, hogy az északi, Szaharához közel eső vidékeken kevesebb csapadék hull, mint a délebbi területeken. Az éves csapadékmennyiség évről évre változik, ezzel még kiszolgáltatottabbá téve az érintett országrészeket. Az északi részekben évente körülbelül 100-200 mm csapadék hull, míg délen nagyjából 500-600 mm-re tehető ez a mennyiség. A száraz és esős időszakok hossza sem egyezik meg. A Szahara déli lábánál az esős időszak 1-2 hónapig tart, délebbre viszont 4-5 hónapra nyúlik ez az intervallum. A téli időszakban (november-március) fúj a száraz, homokos port szállító harmattán³ is, amely a kontinensen végigsöpörve sűrű, ködszerű jelenséget idéz elő. A harmattán idején a nappalok rendkívül melegek, az éjszakák hidegek. A por nagy részét a növényzet, a tavak és a folyók fogják fel, a többi az Atlanti-óceánba kerül.

4. ÁTALAKULÓ TRENDEK

Az 1885 és 1939 között lezajlott második ipari-távközlési-közlekedési forradalom és a harmadik, 1939-től számítható ipari-tudományos forradalom nagyban hozzájárult ahhoz a tényhez, hogy az afrikai kontinens átlaghőmérséklete rohamosan növekszik. Afrika klímája jelenleg jóval melegebb, mint 100 évvel ezelőtt volt.⁴ Érdekes paradoxon, hogy Afrika tehet legkevésbé arról, hogy a globális felmelegedés folyamata elindult (a világ összes üvegházhatásúgáz-kibocsátásá-

² GIANNINI – BIASUTTI – VERSTRA 2008.

³ A Szahara déli peremvidékének északkeleti vagy keleti irányából fújó száraz, erős szele, amely a Szahara vörös porát szállítja.

⁴ HOPE 2009.

nak kevesebb mint 3 százaléka származik a földrésről), ám mégis ezen a kontinensen érezhető leginkább a következmények.⁵ Paul Collier professzor szerint Afrika gyorsabban melegszik, mint a globális átlag, s véleménye szerint ez a trend a jövőben is folytatódni fog.⁶

Jelenleg a Száhel-övezetben is éghajlatváltozás zajlik. Az elmúlt három évtizedben a terület átlaghőmérséklete körülbelül 0,2-2°C-al emelkedett, míg az éves átlagos csapadékmennyiség jelentősen csökkent. Egy nemzetközi kutatócsoport bebizonyította, hogy 1982 óta megháromszorozódtak a Száhel területén végigvonuló extrém viharjelenségek.⁷ Az átalakuló trendek körébe sorolható továbbá az a jelenség is, miszerint egyre több forró nap és éjszaka van, a hideg napok és éjszakák száma pedig csökken. Az időjárási katasztrófák és extrém környezeti változások egyre intenzívebbek.

A brit Maplecroft cég – amely egy globális veszélyeket és kihívásokat elemző vállalat – minden évben kibocsát egy infografikát, amelyen a világ országait bizonyos veszélyességi kategóriákba sorolják. Az elemzés eredményeiben politikai, gazdasági, társadalmi és környezeti feltételeket vizsgálnak az adott államokkal kapcsolatban. 2017-ben a Maplecroft 33 olyan országot nevezett meg, amelyek az „extrém veszély” kategóriába sorolhatók az Éghajlatváltozási Sérülékenységi Indexen (Climate Change Vulnerability Index). Az index értékeinek összeállításához figyelembe vették a népesség érzékenységét, az országok fizikai kitettségét az éghajlatváltozáshoz köthető jelenségekre, valamint az egyes kormányzati kapacitásokat az éghajlatváltozás elleni harcban. Az összes vizsgált régió közül Afrika szerepelt a legrosszabbul. Az afrikai kontinensen 27 olyan ország van, amely a különböző értékek alapján az „extrém veszély” (piros színek) kategóriába sorolható, 14 állam a „magas veszély” (narancssárga színek), míg 12 ország a „közepes veszély” (citromsárga színek) csoportokban szerepel. Jól kivehető az infografika adataiból, hogy Közép-Afrika mellett a Szahara déli peremvidéke és az Egyenlítő környéke is roppant sérülékeny a klímaváltozás szempontjából. A Maplecroft elemzése szerint az éghajlatváltozáshoz köthető problémák továbbgyűrűzése regionális destabilizációhoz is vezethet egyes afrikai országokban. Ez a nemzetgazdasági mutatókban is megjelenhet, továbbá az üzleti tevékenységeket is befolyásolhatja. A cég úgy látja, hogy a sérülékenység miatt egyes államokban még jobban megnőhet a szegénységi ráta, a migrációs trendek fokozódhatnak, illetve az oktatás háttérbe szorulhat, amely közvetve a radikális csoportoknak kedvez.⁸

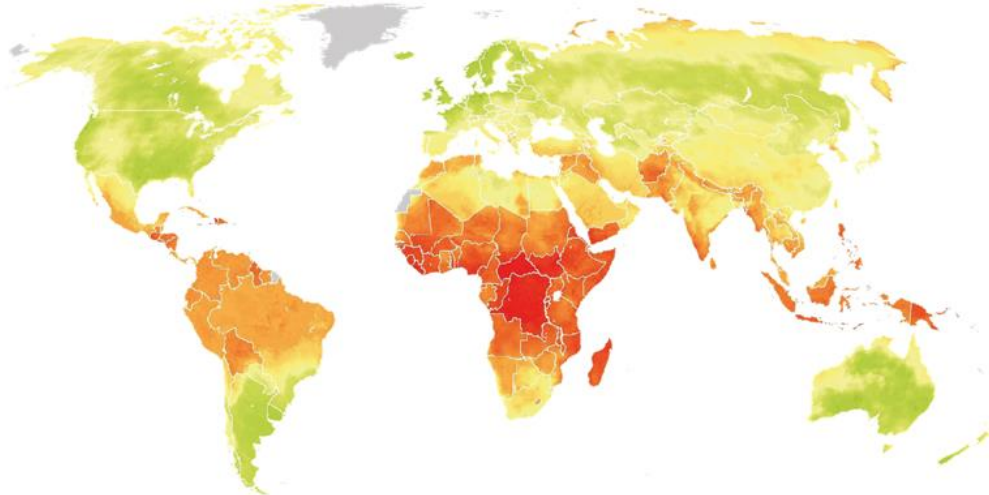
⁵ GLIED – BUMBERÁK 2011.

⁶ COLLIER – CONWAY – VENABLES 2008.

⁷ TAYLOR – BELUŠIĆ – GUICHARD ET AL. 2017.

⁸ MAPLECROFT 2017.

Climate Change Vulnerability Index 2017

© Verisk Maplecroft 2016

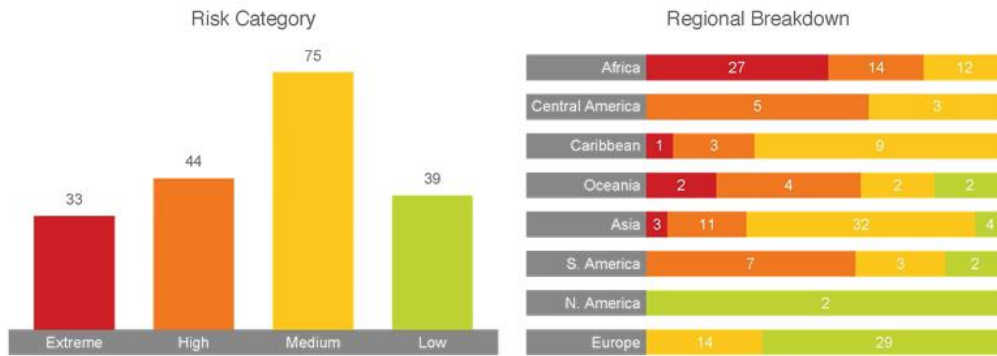
The five worst performing countries

Rank	Country	Region	Score	Category
1	Central African Republic	Africa	0.01	Extreme
2	DR Congo	Africa	0.20	Extreme
3	Haiti	Caribbean	0.24	Extreme
4	Liberia	Africa	0.25	Extreme
5	South Sudan	Africa	0.41	Extreme

The five best performing countries

Rank	Country	Region	Score	Category
191	Denmark	Europe	10.00	Low
190	United Kingdom	Europe	9.96	Low
189	Uruguay	S.America	9.95	Low
188	Iceland	Europe	9.85	Low
187	Ireland	Europe	9.83	Low

Distribution of risk for 191 countries

Average risk score by region

2. ábra Climate Change Vulnerability Index 2017⁹

Kitekintésként megemlíteném Glied Viktor szavait, aki az afrikai problémákat négy csoportba rendszerezi. Szerinte a környezet romlását alapvetően a hetvenes évek óta végbemenő demográfiai robbanás, a szintén a hetvenes évektől tapasztalható globális éghajlatváltozás, az energiatermelés, energiafelhasználás és az energiahordozók exportjának kilencvenes évek elejétől megfigyelhető, nagymértékű fokozása, valamint a modern hulladékgazdálkodás szinte teljes hiánya okozzák. Egyetértek gondolataival, amikor Glied azt mondja, hogy ezek a kihívások szorosán összefüggenek egymással és komoly befolyást gyakorolnak a társadalmi életformákra.¹⁰

Ennek kapcsán fontos megemlíteni a Fage-Tordoff szerzőpáros gondolatait is, miszerint „ha két vagy három egymást követő évben nem esik elegendő csapadék – ami tíz- vagy húszévente legalább egyszer megtörténik – az mindig éhínséghez és járványhoz vezet. Úgy tűnik azonban, hogy a múltban ezek nem voltak ilyen kataklizmaszerűek. A magas csecsemőhalálozás és az alacsony várható élettartam miatt sokkal kisebb volt a népesség, ezért kevesebb betegről, idősről és fiatalról kellett a hatóságoknak gondoskodniuk. Következésképpen a közösségek kisebbek és mozgékonyabbak voltak, és mivel kevesebben osztozkodtak a földeken, könnyebb volt új területeket találniuk, ahol ideiglenesen vagy tartósan letelepedhettek, ha szülőföldjüket valamilyen katasztrófa érte.”¹¹ Fage és Tordoff ráadásul arra is rávilágít, hogy „a 20. század, tehát a nagy népességrobbanás és „fejlesztések” előtt maga a föld is jobban ellenállt a szárazságnak, mivel a legelőket nem legeltették túl, kevesebb fát vágtak ki tűzifának, építőanyagként. (...) Az erdők és a fás szavannák ezért sokkal inkább képesek voltak a regenerálódásra.”¹²

Az ENSZ Környezetvédelmi Programja (UNEP) szerint az éghajlatváltozás egyfajta veszélymultiplikátorként van jelen a Száhel-övezetben, ezzel is még törékenyebbé téve a régiót. A folyamat nem csupán az újraelosztó rendszerekre van hatással, hanem a természeti erőforrásokhoz való hozzájutás is kétségessé vált egyes területeken. A Program nem azt állítja, hogy a klímaváltozás felelős egyedül a térség gazdasági, társadalmi és politikai „elmaradottságáért”, hanem egy negatív trend egyik eszkalációs pontjaként tekint rá. A klímaváltozás, a migráció, a konfliktusok mind egymástól függenek, néhol felerősítve, néhol csillapítva a strukturális terhelést. Ezek a faktorok átalakítják a térség humán földrajzát, a társadalmi és politikai berendezkedést.¹³

A Száhel-övezet kapcsán azonban különösen fontos, hogy hogyan fog alakulni a régió éghajlata és ennek kapcsán környezeti adottságai. A területen lakó körülbelül 100 millió fő 80 százaléka a természeti erőforrásokra támaszkodik, legtöbbjük állattartással vagy növénytermesztéssel

⁹ MAPLECROFT 2017.

¹⁰ GLIED – BUMBERÁK 2011.

¹¹ FAGE –TORDOFF 2004.

¹² UO.

¹³ PETROCELLI – SAMANTHA – HAMRO-DROTZ 2013.

foglalkozik. Ebből adódóan tehát a társadalmi béke és biztonság megőrzésének egyik alappillére az, hogy a környezeti feltételek ideálisak legyenek a mezőgazdasági munkák elvégzéséhez. A Száhel északi részén jellemző a vonuló pásztorkodás és a friss legelők folytonos kutatása, míg a déli részeken a letelepedett farmeri életforma körvonalazódott ki. A farmerek egész éves munkája attól függ, hogy a korábban már említett 3-4 hónapnyi esős időszakban mennyi csapadék hull. A legelők azonban súlyos károkat is elszenvedtek az elmúlt évtizedek során, hiszen a népességnövekedés, a földek intenzív igénybevétele és az erdőirtások mind megnövelték a környezetterhelés mértékét. A földterületek felégetése is bevett szokássá vált annak érdekében, hogy az állattartás igényeit és az átmeneti tápanyag-utánpótlást ki tudják elégíteni a gazdák. Látható tehát, hogy az övezetben élők többsége közvetlenül függ a környezettől, s egy-egy faktor megváltozása több százezer család életét teheti tönkre.¹⁴

5. AZ IDŐJÁRÁSI MINTÁK VÁLTOZÁSA

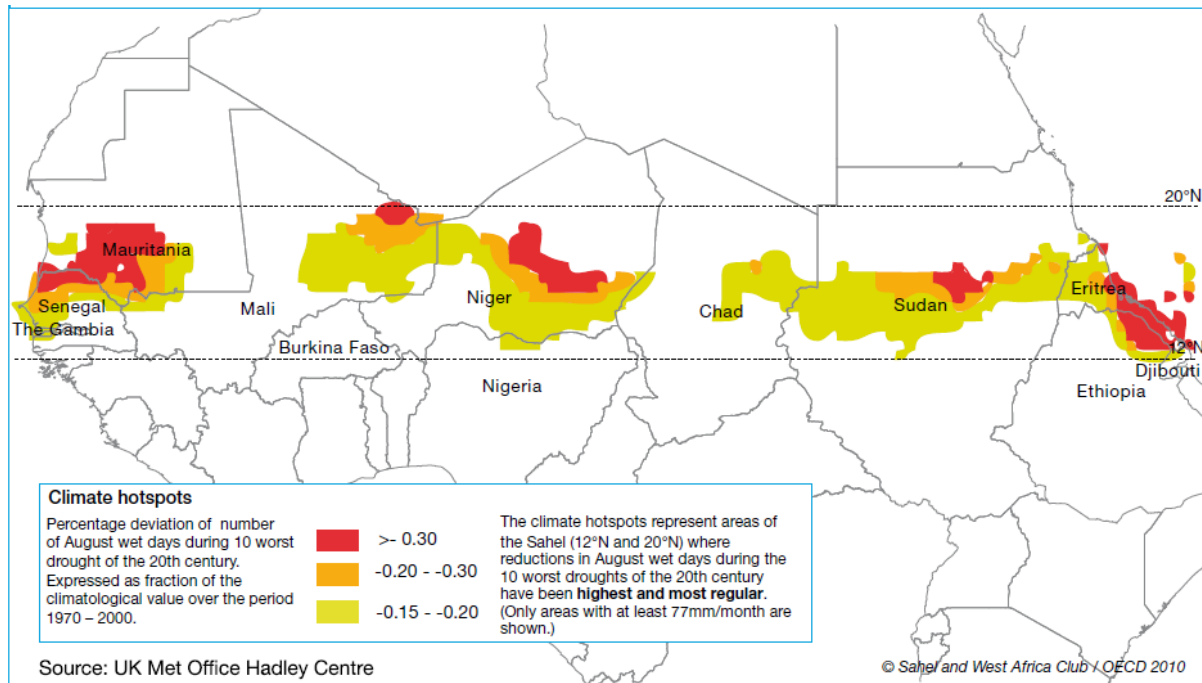
Az évtizedek alatt jelentősen átalakultak az időjárási trendek a Száhel-övezetben. Az intenzív, lokálisan koncentrált esőzés, a kiszámíthatatlan csapadékmennyiség sok esetben árvizekhez vezetett. Az új, extrém időjárási anomáliák kialakulása miatt nem minden közösség tudott alkalmazkodni az újfajta kihívásokhoz, emiatt több régióban is pusztító károkkal jártak a heves esőzések, villámárvizek. Az áradások mellett egyre gyakoribbá váltak az aszályos jelenségek is. A több évtizedre visszatekintő elemzésekből az látható, hogy az aszályos időszakok egyre sűrűbben fordulnak elő, s egyre intenzívebb környezeti hatással járnak. Szakértők szerint megdőlt az a trend is, miszerint nagyobb szárazságok általában hatéves periódusokban alakulnak ki. A téma kapcsán több pusztító időszokról is meg kell emlékezni. 1968 és 1974 között elmaradtak az esőzések, tartós szárazság sújtotta a Száhel-övezetet. Ennek az lett az eredménye, hogy körülbelül 250 ezer ember halt éhen és milliók kényszerültek elhagyni lakóhelyeiket. 1984-ben és 1985-ben újabb szárazság okozott éhínséget. 2011 júliusa és 2012 közepe között szintén hatalmas károkat okozott a kelet-afrikai szárazság. Több szakértő is úgy véli, hogy az elmúlt 60 év legbrutálisabb aszálya sújtotta ekkor a régiót.¹⁵

Fontos látni, hogy elsődlegesen nem a környezeti változások okozzák a társadalmi problémákat, azok csak egyfajta katalizátorként funkcionálnak a problémák kibontakozása során. Ugyanakkor Philipp Heinrigs francia kutató szerint a Száhel-övezetet napjainkban annyi környezeti probléma sújtja, hogy jól kivehető klíma „hotspotok” alakultak ki a térségben. A lenti ábráról leolvasható, hogy legalább három olyan régió van, ahol súlyos gondot jelent a napi megélhetés biztosítása. Az első nagy egység Szenegál és Mauritánia területein fekszik, a második Mali és Niger országhatárát keresztezi, míg az utolsó, keleti csomópont Etiópia, Dzszibuti és Szudán

¹⁴ UO.

¹⁵ GLOBOPORT 2009.

egyreszzeit érinti. Az 1970-es évek óta történt tíz legsúlyosabb szárazságból öt Kelet- és Nyugat-Afrikában párhuzamos időszakban zajlott le.¹⁶

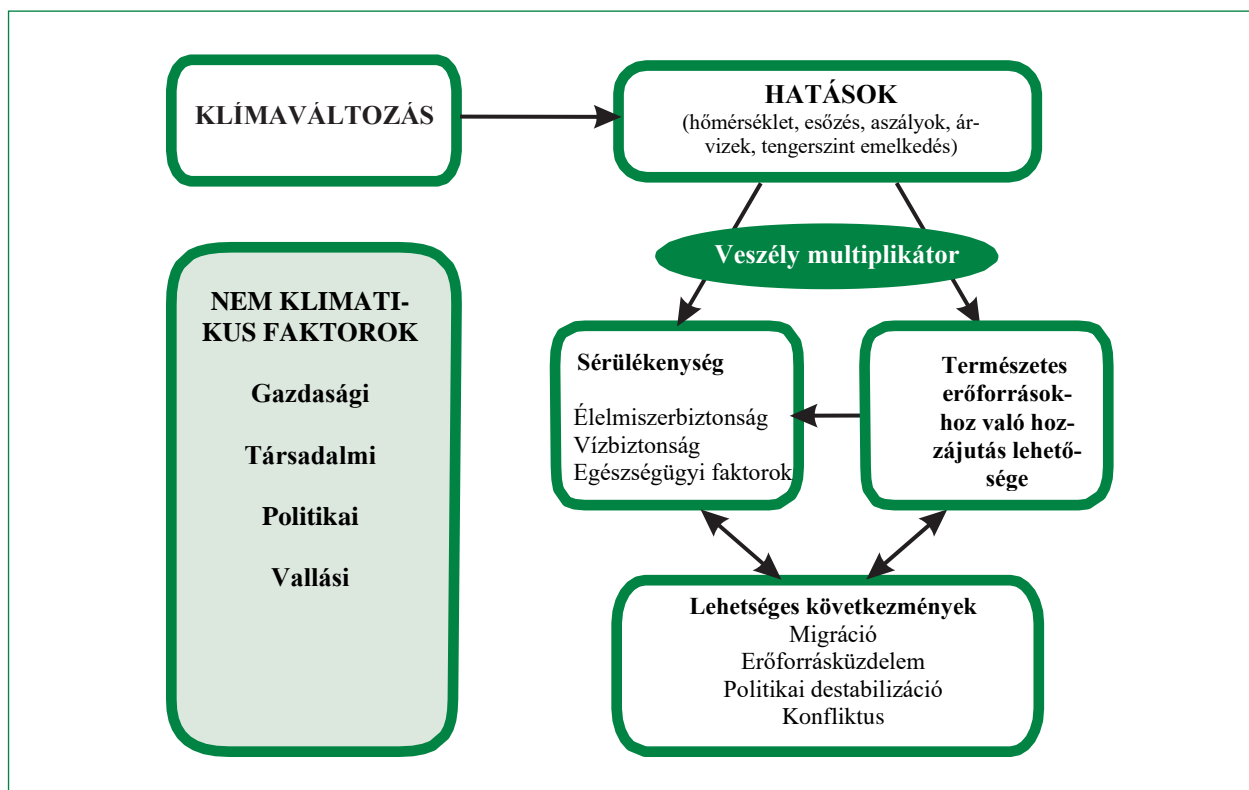
3. ábra Klíma „hotspotok” a Száhel-övezetben¹⁷

6. ÖSSZEFÜGGÉS A KLÍMAVÁLTOZÁS ÉS A MIGRÁCIÓS TRENDEK KÖZÖTT

Fontos leszögezni, hogy a Száhel-övezet mindig is egy dinamikus migrációs jellemzőkkel rendelkező régió volt. A korábbiakban tárgyalt állattartó, földművelő életmód arra kényszeríti a közösségeket, hogy folyamatos vándorlásban legyenek. A száraz és esős időszakokhoz alkalmazkodva a migráció létszükségletet jelent, nem opciót. Az elmúlt évtizedekben azonban egy másik szempont is bekerült az elvándorlást elindító tényezők közé. Ez pedig nem más, mint az aszályok, árvizek, extrém hóhullámok és időjárási események előli menekülés kényszere.

¹⁶ UO.

¹⁷ HEINRIGS 2010.

4. ábra A Száhel-övezetet érintő problémák összetett rendszere (saját szerk. UNEP 2011. alapján)¹⁸

A klimatikus nézőponton kívül felmerül a biztonság kérdése, hiszen a létfenyegetettség, a radikális csoportok megjelenése és térhódítása mindenképp számottevő a Száhel-övezetben. A kormányzatok sikertelen politikája, a reményvesztettség-érzet és a bizonytalan jövőkép megléte mind ráerősítenek az elvándorlás gondolatára, ezzel is még sérülékenyebbé alakítva a térség társadalmi szektorát. A destabilizált gazdasági környezet és a sok helyen extrém példákkal szolgáló populációs és demográfiai adatok sem ösztönzik a fiatalokat a maradásra.

Kivehető, hogy a korábbiakban említett klimatikus és nem-klimatikus elemek egy egységet alkotnak, ahol interdependenciális függőség alakul ki a szektorok között. Ezek egymástól nem elválasztható folyamatok halmazaként értelmezhetők, amely roppant érzékeny a változásra. Egy elem megzavarása az egész rendszerre kihat, ezért is ennyire sérülékeny a kapcsolat.

A Száhel-övezet kapcsán alapvetően kétféle migrációs folyamatról lehet beszélni. Az egyik a tradicionális, a másik a nem hagyományos migráció. A kezdetek óta egyfajta pozitív adaptációs stratégiaként számontartott cirkulációs, évszakokat lekövető vándorlás a pásztorkodás alapvető jellemzője. Ez a hagyományos, bevett migrációs folyamatok kategóriájába sorolandó. A korábban már említett észak-dél irányú migráció mellett a munkakeresés miatti elvándorlás is egyre

¹⁸ UNEP 2011.

gyakoribbá vált. Nem ritka, hogy a farmerek azért hagyják el otthonaikat, hogy időszakos munkát találjanak, vagy épp fejlesszék más jellegű képességeiket. Tipikusan szezonális munkavégzés célú migráció az, amikor Mali, Mauritánia, Niger száraz területeiről például Elefántcsontpart, Ghána, Nigéria ültetvényeire, vagy bányáiba mennek dolgozni a férfiak. A halászat kapcsán is megemlítendő, hogy mind a belföldi, mind a tengerparti vándorlás jellemző a jobb halászati helyek, az ideálisabb piaci feltételek, vagy épp a szezonális munkalehetőségek keresése miatt. Nigéria egyik halászzattal foglalkozó közösségében bevett szokássá vált, hogy a fiatal férfiak hónapokra, vagy akár évekre is távol kerülnek családjuktól azért, hogy Dakarban halászatból gyűjtsenek pénzt maguknak.¹⁹

Ez a szezonális, munkavégzés céljából végzett migráció számos család számára a biztos bevételt jelenti. A folyamat velejárója az is, hogy egyre szembetűnőbbé vált a bevétel-diverzifikáció, illetve a hazatérők olyan tapasztalatokkal és képességekkel gyarapodnak, amelyeket gyakran a közösségeknek is átadnak. A nyitott határok és a szabad munkaerő, illetve termékáramlás jegyében a Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közössége (ECOWAS) 1979-ben megszüntette a rövid lejáratú vízumokat.²⁰ Oli Brown kutató elemzéséből azonban az olvasható ki, hogy azok, akik leginkább rászorulnának a külföldi munkavállalásra, anyagi helyzetük miatt nem tudnak elvándorolni. A Nemzetközi Migrációs Szervezet által publikált jelentésben az olvasható, hogy Burkina Fasoban az aszály miatt rendszeresen megemelkednek az élelmiszerárak, ami miatt az ott élőknek többet kell költeniük élelmiszer-jellegű kiadásokra ahelyett, hogy hosszabb távú élethelyzetüket átgondolva elvándorolnának egy jobb környezeti feltételekkel rendelkező régióba.²¹

A migráció természetét vizsgálva az rajzolódik ki, hogy inkább jellemző a regionális vándorlás, mint a világ más részeibe történő kijutás. Nem mellékes tényező az sem, hogy a Száhel-övezet középső része tradicionálisan és szervesen is összekapcsolódik a nyugat-afrikai régióval, hiszen a transzhumáló pásztorkodás számos útvonala követi le az észak-dél, illetve kelet-nyugat tengelyt. A Burkina Fasóból, Ghánából, Guineából, Maliból, Mauritániából és Nigerből származó összes elvándorlónak a kétharmada tehát nem mozdul ki a nyugat-afrikai térségből.²²

Kempe Ronald Hope tanulmánya szerint a környezeti stressz nagyban hozzájárul a vidéki-városi migrációs trendek erősödéséhez. Nemcsak a Száhel-övezetre jellemző az urbanizáció, hanem Afrika több pontján is hódít ez az áttelepülési folyamat. A klímaváltozás a múltban is hozzájárult és a jövőben még inkább hozzá fog járulni a kontinensen belüli migráció erősödéséhez, ám a kontinenst elhagyó vándorlók száma is emelkedni fog a professzor szerint. Ez pedig a nem hagyományos, kényszerített migrációs trendeket fogja erősíteni. A negatív hatással

¹⁹ UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAMME 2011.

²⁰ ADEPOJU – BOULTON – LEVIN 2010.

²¹ INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION 2009.

²² INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION 2008.

bíró környezeti jelenségek és időjárási anomáliák szinte kilökik vidékről a mezőgazdálkodással foglalkozó embereket, és a városok felé nyomják őket. A probléma azonban nem újkeletű. Már az 1970-es, 1980-as években megfigyelték Burkina Fasoban, hogy a nagy szárazságok idején egyre intenzívebbé vált a munkavégzés céljából lezajlott elvándorlás a városi, urbánus területek felé.²³ Akkor, amikor a környezeti stressz ideje egybeesik a gazdasági vagy társadalmi stresszorokkal, várhatóan intenzívebb lesz az elvándorlási kedv a vidéki helyszínekről. Egy érdekes megfigyelés keretében kimutatták, hogy például a Száhel nyugati részein akkor, amikor annyira nem pusztít kegyetlen szárazság, a családok fiatal tagjai nem vándorolnak túl messze szülőföldjüktől. Ugyanakkor a közelben vállalt szezonális munkával elkerülik azt, hogy a család terhére legyenek étkezés szempontjából, továbbá a hazaküldött pénzüsszegekkel támogatni is tudják rokonaikat. Az időjárási anomáliák kitolódásával és a drasztikus mértékű klímaváltozás miatt azonban egyre inkább rászorulnak arra, hogy hosszabb ideig maradjanak távol családjuktól, vagy akár végleg elköltözzenek otthonról.²⁴ Egy csádi megkerdezett így nyilatkozott a migrációs kényszerről: „A migráció manapság egy megkerülhetetlen módszerré vált számunkra az alkalmazkodási folyamat során. A túlélés érdekében nekünk és állatainknak is folyamatosan úton kell lennünk, minden veszély és kockázat ellenére. Nekünk ez az adaptációs technikánk. Ez nekünk mindig is jól ment, ám ha a jövőben nem tudunk békében és biztonságban élni, akkor valószínűleg a városokba települt munkanélküliek csoportjához kell majd csatlakoznunk.”²⁵

A fentiekén kívül azonban egy másik faktor is közbeszól a városi migráció kapcsán. Az International Crisis Group értesülései szerint a hatósági, kormányközi és nemzetközi támogatás segítségével egyre több radikális iszlamista csoportot tudtak kiszorítani a kulcsfontosságú városokból a Száhel területén. Ez azonban egyúttal azt is jelenti, hogy a vidéki falvak és községek még kiszámíthatatlanabb helyzetbe kerültek. A dzsihádisták fosztogatásai és merényletei pedig regionális szinten növelhetik meg a kényszerített elvándorláshoz köthető számadatokat. Az elmúlt években az erőszak és a bizonytalanság miatt megszámlálhatatlan mennyiségű falu néptelenedett el, a termőföldek sok helyen gazdátlanul hevernek.²⁶

A globalizálódás hatására a kommunikáció, a közlekedés és az információcsere mindenhol gyorsabb és olcsóbb lesz, egyre többen hagyják el a rurális területeket és próbálnak szerencsét a városokban az elkövetkező évek során. Ez nagyjából azt jelenti, hogy az előttünk álló 10 évben ismét több mint 50 millió ember hagyhatja el vidéki otthonát a városi újrakezdésért.²⁷ Fontos azonban arra is rávilágítani, hogy hosszabb távon ennyi embert valószínűleg a városok

²³ HENRY – SCHOUMAKER – BEAUCHEMIN 2004.

²⁴ HOPE 2009.

²⁵ CLIMATE & MIGRATION COALITION 2013.

²⁶ JEZEQUEL – FOUCHER 2017.

²⁷ TARRÓSY – GLIED – VÖRÖS 2016.

sem lesznek képesek befogadni, s nyomornegyedek kialakulásával és a bűnözés erősödésével kell majd számolni.

7. ÖSSZEGZÉS

Az elemzés összegzéseként Marsai Viktor gondolatait idézném, miszerint „a klímaváltozás jelensége az afrikai kontinensen a következő évtizedekben is gyengíteni fogja az egyes államok, társadalmak kohézióját, aláásva a stabilitást és tüzelve, mélyítve olyan politikai, társadalmi, gazdasági konfliktusokat, amelyek emberek millióit kényszerítik lakhelyük elhagyására. A földrész szociális és gazdasági rendszerei a demográfiai robbanás és a történeti perspektívában dinamikus, de a jelen kihívásaihoz képest mégis lassú államépítés következtében túlterheltek. Emiatt nincsenek bennük érdemi tartalékok, a kisebb anomáliák is súlyos következményekkel járnak. Ezek kezelése még a sokat hangoztatott és kétségtelen eredmények – felelős afrikai elit megjelenése, számottevő gazdasági növekedés, a külső donorok növekvő figyelme – ellenére is csak részlegesen sikerülhet: a következményeket tompítani, mérsékelni lehet, de teljesen elhárítani nem. Így a klímaváltozás következtében (is) történő afrikai migráció a 21. század egyik fontos kihívása lesz nemcsak a kontinens, de Európa számára is.”²⁸

²⁸ MARSAI 2018.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ADEPOJU, Aderanti – BOULTON, Alistair – LEVIN, Mariah (2010): *Promoting Integration Through Mobility: Free Movement Under ECOWAS*. Refugee Survey Quarterly. Vol. 29, Iss. 3. 2010. 120-144.
- CLIMATE & MIGRATION COALITION (2013): *Moving stories: the Sahel*. Forrás: <http://climatemigration.org.uk/moving-stories-the-sahel/> (Megtekintve: 2020.07.11.)
- COLLIER, Paul – CONWAY, Gordon – VENABLES, Tony: *Climate change and Africa*. Oxford Review of Economic Policy. Vol. 24, Iss. 2. 337-353.
- FAGE, J.D. – TORDOFF, William (2004): *Afrika története*. Osiris Kiadó, Budapest
- GIANNINI, Alessandra – BIASUTTI, Michela – VERSTRAETE, Michel M. (2008): *A climate model-based review of drought in the Sahel: Desertification, the re-greening and climate change*. Global and Planetary Change. Vol. 64. 119-128.
- GLIED Viktor – BUMBERÁK Maja (2011): *Klímaándorlás, klímaigazságosság és a globális NGO-k Afrikában*. Afrika Tanulmányok folyóirat, 5. évfolyam, 3. szám. 3-29.
- GLOBOPORT (2009): *A Száhel-övezet*. Forrás: <http://www.globoport.hu/92778/a-szahel-ovezet/> (Megtekintve: 2020.07.11.)
- HEINRIGS PHILIPP (2010): *Security Implications of Climate Change in the Sahel Region*. Sahel and West Africa Club Secretariat
- HENRY, Sabine – SCHOUMAKER, Bruno – BEAUCHEMIN, Cris (2004): *The Impact of Rainfall on the First Out-Migration: A Multilevel Event-History Analysis in Burkina Faso*. Population and Environment. Vol. 25, Iss. 5.
- HOPE, Kempe Ronald (2009): *Climate change and poverty in Africa*. International Journal of Sustainable Development & World Ecology. Vol. 16, Iss. 6.
- INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION (2008): *Irregular migration from West Africa to the Maghreb and the European Union: An overview of recent trends*
- INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION (2009): *Migration, environment and climate change: Assessing the evidence*

- JEZEQUEL, Jean-Hervé – FOUCHER, Vincent (2017): *Forced out of Towns in the Sahel, Africa's Jihadists Go Rural*. 2017. Forrás: <https://www.crisisgroup.org/africa/west-africa/mali/forced-out-towns-sahel-africas-jihadists-go-rural> (Megtekintve: 2020.07.11.)
- MAPLECROFT (2017): *Climate Change Vulnerability Index 2017*. Reliefweb. Forrás: <https://reliefweb.int/report/world/climate-change-vulnerability-index-2017> (Megtekintve: 2020.07.11.)
- MARSAI Viktor (2018): *A klímaváltozás, Afrika és a migráció*. Migrációkutató Intézet. 2018.02.26. Forrás: https://www.migraciokutato.hu/hu/2018/02/26/a-klimavaltozas-afrika-es-a-migracio/#_ftn33 (Megtekintve: 2020.07.11.)
- PETROCELLI, Tobi – NEWPORT, Samantha – HAMRO-DROTZ, Dennis (2013): *Climate Change and Peacebuilding in the Sahel*. Peace Review
- TARRÓSY István – GLIED Viktor – VÖRÖS Zoltán (2016): *Migráció a 21. században*. Publikon, Pécs, 2016. 244.
- TAYLOR, Christopher M. – BELUŠIĆ, Danijel – GUICHARD, Françoise: *Frequency of extreme Sahelian storms tripled since 1982 in satellite observations*. Nature, 2017. 475-478.
- TRT WORLD (2017): *Africa is gardening the Sahel to keep the desert out. Is it working?* 2017.03.31. Forrás: <https://www.trtworld.com/mea/africa-is-gardening-the-sahel-to-keep-desert-out-but-is-it-working-327353> (Megtekintve: 2020.07.11.)
- UNEP (2011): *Livelihood Security: Climate Change, Conflict And Migration In The Sahel*. Forrás: <http://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/8032> (Megtekintve: 2020.07.11.)
- UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAMME (2011): *Livelihood Security: Climate Change, Conflict And Migration In The Sahel*. Forrás: <http://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/8032> (Megtekintve: 2020.07.11.)

HORIZONT

A Migrációkutató Intézet elektronikus kiadványsorozata

Kiadó: **Migrációkutató Intézet**

Szerkesztés és tördelés: Kóczán András

Lektorálta: Marsai Viktor

A kép forrása: <https://medium.com/humanitarianpulse/climate-change-and-displacement-in-mali-and-beyond-8c0690a3762e>

A kiadó elérhetősége: H-1518 Budapest, Pf. 155

Tel.: +36 1 372 0191

E-mail: info@migraciokutato.hu

Az elemzés és annak következtetései kizárólag a szerző magánvéleményét tükrözik, és nem tekinthetők a Migrációkutató Intézet álláspontjának.

Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-19-2-II-NKE-86 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának szakmai támogatásával készült.

© Tóth Klaudia, 2020

© Migrációkutató Intézet, 2020

ISSN 2677-1780